

TVORIVÁ

DRAMATIKA

V letech 1988 - 1990 se konal kurs dramatické výchovy Východočeského kraje, jehož pořadatelem bylo tehdy ještě Krajské kulturní středisko Hradec Králové. Z této konzervatoře, na kterou do Ústí nad Orlicí jezdili posluchači nejen z východních Čech,

vzešlo 15 textů - her, hříček a pásem. Z nich sestavila lektorka dramaturgického semináře Eva Machková sborník *Inspirace pro dětskou dramaturgii* a napsala k němu úvod. Ze sborníku otiskujeme na ukázkou jednu dramaturgii a od Evy Machkové jsme si vypůjčili část z její úvodní stati.

INSPIRACE PRO DĚTSKOU DRAMATURGII

V profesionálním, ale i v dobře vedeném amatérském divadle, v televizi a v rozhlase fungují dramaturgové (mimo jiné své úkoly) i jako první kritici nových dramatických textů, někdy dokonce i jako jejich zadavatelé a iniciátoři. A tam, kde není ustavena zvláštní funkce dramaturga (či v obdobích, kdy ještě neexistoval), je oním prvním zasvěceným "kritikem" režisér, který představu autora prověřuje jevištní realizací. Dětskému divadlu tato polemika nad textem ve chvíli, kdy je ještě čas zasáhnout podstatněji do jeho struktury, citelně chyběla - autor cosi napsal, jak nejlépe uměl a jak si představoval, že to má být, a pak to většinou sám

inscenoval, bez oponentury, bez možnosti diskutovat o tom se zainteresovaným a poučeným spolubesedníkem. Tak se stávalo, že vznikalo víc her špatných než dobrých a že také zaskočení autoři po dovršení práce (v jejich očích úspěšné) museli čelit hodnocení poroty jako vůbec první kvalifikované odezvě. Tahle situace vyvolala v život autorsko-dramatizátorské semináře na Kaplickém divadelním létě, vymyšlené a vedené od roku 1974 Zdenou Joskovou, která způsob "dramaturgování" dobře poznala v letech své práce v televizi. O něco později vznikl permanentně pracující Kruh autorů dětského divadla (dnes Klub dětského divadla při Sdružení pro tvořivou dramaturgii a ARTAMĚ - pozn. red.). Semináře a Kruh vytvořily v dětské dramaturgii docela novou situaci - orientaci na dobrou dětskou literaturu, vznik řádky dobrých her, utvoření skupiny lidí, kteří to s psaním myslí vážně, a z toho všeho vyplynula docela nová atmosféra náročnosti, která ovlivnila i ty autory, kteří psali nadále mimo seminář a Kruh. Proto jsou autorské semináře zařazovány i do všech dosud pořádaných dlouhodobých kursů dramatické výchovy.

Oproti práci profesionálního dramaturga s autorem-profesionálem jsou tu mnohé nevýhody. Především se vedoucí dětského kolektivu k psaní odhodlává ne z neodolatelného nutkání vyjadřovat se právě takto a ne jinak, ale z praktické potřeby obstarat si text, který po všech stránkách - obsahových, formálních i provozních - sedne na tělo jeho souboru. Mnohým chybí i širší poučenost o dramatu a o inscenační práci a prokousávají se k nim v praxi metodou pokusů a omylů. Je tu však jedna výhoda, kterou dramaturg v divadle či televizi nemívá: možnost kolektivní spolupráce. Lektor nevede dialog s autorem sám, ale vždy je několik posluchačů pověřeno přečíst si kolegovu předlohu a diskutovat pak o jeho záměrech, nápadech, řešeních. Stane se nejednou, že podíl skupiny na dílku, které píše jednotlivec, je i dost podstatný, že se k práci spojí dva autoři, že jeden člen skupiny je autorem, druhý inscenátorem. Je to ovšem práce, práce, práce... Jednoduše a "z první vody načisto" to nejde - ale to je právě účel těchto seminářů, aby se autoři nespokojovali s prvním nápadem, s neurčitým záměrem, aby se nesmiřovali s vlastní nepoučeností.

□ EVA MACHKOVÁ

FÁMA

Dramatizace pohádky HANY DOSKOČILOVÉ: PETRA RYCHETSKÁ a soubor

Postavy: Pantulus, Mlékařka, Prodavačky a Prodavači na trhu, Kupec, Zloděj, Drbna, Lidé

Hrajeme na prázdném jevišti, děti mají na sobě základní kostým - bílou halenu a kalhoty - doplněný různobarevnými pruhy látek. K haleně je přivázán černý váček na peníze, který mají všichni kromě Pantula. Pantulus má místo látky černou brašnu. Vše se hraje s imaginárními rekvizitami, skutečné jsou pouze váčky na peníze, krajice chleba a velký kovový peněz. Hraje asi 15 dětí ve věku od 8 do 13 let.

Na jeviště přichází kluk, prohlíží si prostor. Přichází děvče, pozoruje kluka, jde za ním a spolu odcházejí. Mezitím postupně přicházejí ostatní děti, pozorují odcházející dvojici, reagují na ni.

Markéta: Šel s ní!

Upozorňuje další děvče, postupně se vytváří shluk dětí - propletenec, který se pomalu zahaluje do hadrů a vytváří Fámu.

Míša: Chodili spolu!

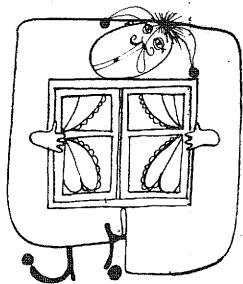
Růža! Mají se rádi!

Tom: Milujou se!

Ivanka: Žijí spolu!

Barča: Mají děti!

Soňa: Jsou manželé!

Ondra: Pohádali se!
Linda: Nesnášejí se!
Vava: Rozvádějí se!
Štronzo. Začíná šum Fámy - pnutí, které vyplivne Mišku. Ta se uraženě postaví do důstojné pozice. Šum

Fámy utichá.

Dítě 1: Král.

Dítě 2: Král se pousmál!

Opět narůstá gradace a hluk, každý, kdo mluvil, opakuje svou větu tišeji pořád dokola. Miško stojí celou dobu vpředu.

Dítě 3: Král se na něj usmál.

Dítě 4: Král mu pokynul.

Dítě 5: Král s ním mluvil!

Dítě 6: Král ho obdaroval!

Dítě 7: Král ho povýšil!

Dítě 8: Král ho učinil rádcem!

Dítě 9: Král ho učinil nástupcem!

Dítě 10: Král je nenormální!

Dítě 11: Král zešlel!

Dítě 12: Zbavte se krále!

Pausa. Štronzo.

Mlékařka: Pantulus.

Rozpad Fámy do trhu, hadry se stávají součástí kostýmů a dokreslují charaktery kupců a nakupujících. Barevný, veselý trh s vyvoláváním.

Prodavačka 1: Pantule! Pantule, dones mi sem mou zeleninu, ať mám co prodávat.

Pantulus nosí imaginární bedny. Ruch trhu pokračuje.

Pantulus: Už je to hotovo, paní! Prodavačka 1: Děkuji! Pantule, moc jsi mi pomohl a tady máš odměnu za svou práci.

Podává mu kus chleba.

Pantulus: Děkuji vám, paní. Nashledanou.

Ukládá chléb do mošny, odchází. Pokračuje trh. Začíná honička na zloděje, který okradl jednu z prodávajících, byl chycen a donucen lup-váček na peníze - vrátit. Lidé děj komentují.

Prodavačka 2: Pantule, odnes mi mé zboží pryč, ať mi je tu ještě někdo neukradne!

Pantulus odnáší bedny.

Děkuji. Tady máš odměnu za práci! Dává mu kus chleba, Pantulus děkuje a přechází dopředu.

Pantulus: Tak pro dnešek mám všeho dost a můžu skončit s prací a

DĚTI ♥ HRY ♥ DIVADLO

sednout si někam na sluníčko.
Odchází dozadu, ruch trhu utichá. Světelný předěl, končí první den. Druhý den trhu: děti se přemísťují, začíná vyvolávání.

Prodávač 3: Pantule, dneska mi pomůžeš s mými hrnci, vid' Mám jich hodně a musím je prodat všechny. *Pantulus pomáhá nosit a prodávat.*
Prodávač 3: Děkuji ti, Pantule, moc jsi mi pomohl, bez tebe bych nic nestihl prodat. Tady máš jídlo na celý den. Bude ti to stačit?
Dává mu kus chleba.

Pantulus: Děkuji vám mockrát, to snad ani nesním. Takže teď si můžu jít sednout na sluníčko.

Odchází a sedá si dopředu.

Mlékařka: Pantule, Pantule! Moc tě prosím, pojď mi pomoci. Jdu dneska pozdě a už nic neprodám. Dones mi sem džbány s mlékem a sýry!

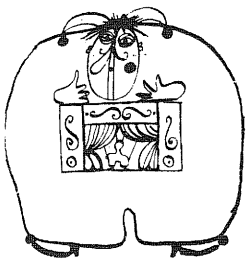
Pantulus: Nezlobte se, mlékařko, ale já už dneska nepracuji. Vydělal jsem si dost a pracovat se mi už nechce.

Mlékařka: Ale Pantule, takhle se mi mléko zkazí a nic neprodám. Vš sám, jak jsou džbány těžké. Sama je neunesu. No tak, Pantule!

Pantulus: No dobrá, tak já vám ještě pomohu.

Nosí imaginární džbány. Pokračuje vyvolávání na trhu. Pantulus skončí s prací, chce odejít, mlékařka ho zadrží.

Mlékařka: Pantule, moc ti děkuji, ani nevíš, jak jsi mi pomohl. Vš co, měla jsem dnes velký výdělek, tady máš jednu drachmu!

Podává mu kovový peníz.

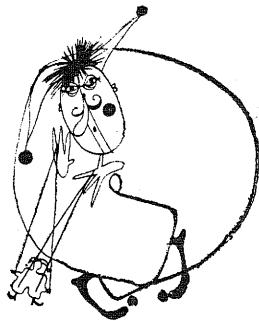
Pantulus: Ale mlékařko, vždyť víte, že já peníze nikdy nechci. Pracuji za jídlo a to mi stačí.

Mlékařka: To nevadí, Pantule, jednou za čas si drachmu vzít můžeš. Vždyť se na sebe podívaje, taky by sis mohl koupit nový plášť nebo boty. A dneska si drachmu opravdu zasloužíš!

Pantulus: Ne, děkuji, já ji opravdu nepotřebuji!

Mlékařka: No tak, Pantule! Přece neodmítneš můj dárek? Pracoval jsi? Pracoval! Tak si ji vem a běž!

Pantulus: Ale... děkuji. Co já teď s drachmou?

Jde na trh, prohlíží si zboží prodavačů, ti se snaží vnutit mu své zboží. Nakonec si Pantulus sedne dopředu na jeviště, hraje si s drachmou, leští ji, pouští prasátka. Trh chvíli pokračuje, pak Mlékařka upozoruje Pantula. Začne se smát a přivolává ostatní.

Mlékařka: Lidičky, lidičky, pojďte se honem podívat, Pantulus neví, co s drachmou!

Štronzo. Začíná stylizovaný pohyb - všichni ve štronzu, pohybuje se vždy jen mluvící postava.

Člověk 1: Pantulus má moc drachem!

Člověk 2: Pantulus neví, co s penězi!

Člověk 3: Pantulus má moc peněz!

Člověk 4: Pantulus nás obelhával!

Člověk 5: Pantulus je lhář!

Člověk 6: Pantulus nás okrádal!

Člověk 7: Pantulus je zloděj!

Člověk 8: Pantulus je bohatý zloděj!

Člověk 9: Pantulus je boháč!

Člověk 10: Pantulus je lakomec!

Postupně se vytváří shluk lidí ze začátku - Fáma. Hadry se pomalu dostávají nad hlavy. Pantulus sedí celou dobu nevšímavě vpředu a hraje si s drachmou.

Všichni: Pantulus je zrádce!

Štronzo. Rozpad zpět do trhu. Po chvíli se Pantulus zvedá a jde na trh. Hledá práci. Zdraví lidi; ten, ke komu přijde, se odvrátí a ztichne. Postupně se tak zastaví pohyb všech kromě Pantula, všichni stojí zády. Pantulovo hledání kontaktu vrcholí.

Pantulus: Lidi, co je s vámi?

Kupec, jde opatrně a tajně za Pantulem.

Kupec: Pantule, půjč mi, prosím tě, pár drachem. Takových sto, neboj se, já ti je vrátím. No ták, půjč mi!

Pantulus: Ale vždyť já nic nemám! Vlastně počkej, mám tu jednu drachmu, kterou jsem včera dostal, na vem si ji! Ale víc opravdu nemám.

Kupec: Ale nelži, Pantule, přece mě znáš. No tak, půjč mi!

Jejich rozhovoru uslyší Drbna - ožije a jde opatrně poslouchat, je odehnána Kupcem, odchází za další Drbnou a spolu s ní pak oživuje lidi - roznáší drb po trhu. Lidé se postupně blíží k Pantulovi a začínají šeptat:

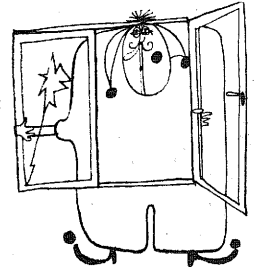
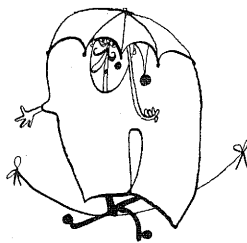
Lidé: Půjč mi!

Jednotlivý šepot přechází postupně až do jednotlivých výkřiků, Pantulus se zpočátku brání, pak si zacpává uši, nakonec padá. Štronzo, postupný odchod lidí, prázdné jeviště, vpředu leží do klubíčka stočený Pantulus. Přichází Zloděj, prochází jevištěm - trhem, hledá, co by kde ukradl. Nachází Pantula.

Zloděj: To mám dneska štěstí, boháč Pantulus!

Opatrně mu ukradne mošnu, prohlíží ji ze všech stran. Zjistí, že je prázdná, odhodí ji a začne opatrně prohledávat Pantula. Přitom ho jednou rukou chlácholí, druhou okrádá.

Zloděj: Neboj se, Pantule, já jsem přítel, já ti nic neudělám, no tak, neboj se...

Úpornost hledání se zvětšuje, až Zloděj překvapeně zjistí:

Zloděj: Vždyť on nic nemá!

Zaslechnou to ostatní a postupně přicházejí. Postupně přes sebe:

Všichni: Nemá? Nemá! Nemá.

Pauza.

Drbna: A co když má!

Všichni: Má? Má! Má.

Mlékařka: Ale ne, nemá!

Je odstrčena pryč.

Člověk 1: Ukryl to!

Člověk 2: Zakopal!

Člověk 3: Pantulus je podvodník!

Člověk 4: Pantulus je sobec!

Člověk 5: Pantulus nepatří mezi nás!

Při této Fámě se lidé shromáždí opět do shluku, hadry zůstávají součástí kostýmů - nepoužívají se už na zahalení. Gradace, Pantulus je postaven proti nim.

Člověk 6: Pantulus nepatří mezi lidi!

Všichni: Pryč s Pantulem!

Fáma končí výpadem rukou ostře proti Pantulovi. Na druhé straně jeviště stojí osamocená Mlékařka.

Pantulus pomalu vedne mošnu, rozhlédne se po Fámě a odchází. Fáma se pomalu otáčí proti Mlékařce. Výpad rukou proti ní.

DRAMATIZACE PRO DĚTSKÉ DIVADELNÍ A LOUTKÁŘSKÉ SOUBORY,

kteří vznikly v autorsko-dramatizačských seminářích nebo v Kruhu dětských autorů a dramatiků, vyšly v těchto sbornících:

Pohádky a nepohádky (ÚKVČ, Praha 1976)

Rozpuštělé pohádky (DILIA, Praha 1979)

Pohádky a nepohádky II (ÚKVČ, Praha 1980)

Vrabčáci a hastrmani (Dilia, Praha 1980)

Rozmanitosti pro dětské jeviště (DILIA, Praha 1982)

Děti hrají divadlo (DILIA, Praha 1987)

Hofmanovy pohádky (DILIA, Praha 1983)

Děti, hry a divadlo (KDP, Praha 1987

- ed. Sešity dramatické výchovy, sv. 4)

Inspirace pro dětskou dramaturgii (IMPULS, Hradec Králové 1991)

Vztahem literatury a dětského divadla se zabývala v květnu 1989 také konference Společnosti přátel knihy pro mládež; některé materiály a diskusní příspěvky přednesené tehdy ve Slovanském domě v Praze vydala SPKM ve formě sborníku pod názvem **Literatura pro děti a mládež jako inspirace k dramatické hře.**

Publikace Inspirace pro dětskou dramaturgii vydalo Středisko amatérské kultury IMPULS, Okružní 1130, 500 03 Hradec Králové.

□ Rubriku připravuje JAROSLAV PROVAZNÍK